

A PORNOGRAFIÁRÓL

ÍRTA
WIESNER J. EMIL

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Budapest, 1919. — Az Athenaeum irod.
és nyomdai részvénytársulat kiadása.

A PORNOGRAFIÁRÓL

ÍRTA

WIESNER J. EMIL.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

1919

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Előszó.

Az 1913 júniusban, Budapesten tartott nemzetközi könyvkiadói kongresszus egyik pontja volt a pornografiaellenes küzdelem. Ennek a tárgynak az előadója én voltam és ebből az alkalomból írtam ezt a kis tanulmányt még 1913-ban. Ha megkésve is, talán igényt tarthat arra, hogy napvilágot lásson.

A pornografiaellenes küzdelem kérdése, sajnos, ma időszerűbb, mint valaha. Talán ez a kis tanulmány, — ha csekély mértékben is — segítségére lesz mindazoknak, akik behatóbban foglalkoznak ezzel a kérdéssel.

Budapest, 1918 október hóban.

A szerző.

Bevezetés.

A XIX. század diadalútját jelzi a sajtószabadságnak, s ha csak ez az egyetlen vívmány fűződne a XIX. századhoz, ez is elég volna ahhoz, hogy ezt a századot az emberi haladás legjelentékenyebb idejének mondjuk. Vér, temérdek vér jelezte ezt az utat, de ezen az úton fakadtak ki az emberi kultúra legszebb hajtásai, virágai: a szabadság, az egyenlőség, a testvériség.

Előre kellett bocsátanom ezt a köztudatba már átment igazságot ma, mikor a szennyirodalomról, a pornográfiáról kell beszélnem, mert a szabadság, a szabadsajtó gyönyörű virágjait bűzös lehelletével mintha elfojtani akarná a szennyirodalom. Valahányszor a sajtó szabadságát látjuk veszélyeztetve, csaknem mindig a szennyirodalomról van szó, a Damoklesz-kard, mely lecsapni készül a XIX. század legemberibb vívmányára, csaknem mindig a becstelenségben született fajtalan irodalom.

Mikor a forradalomnak egyik legnagyobb vívmánya-ként a sajtószabadság kimondatott, még gyorsajtó is alig volt, de rotációs-nak híre-hamva sem. Az első nyomtatott könyv 1447-ben jelent meg, de csak 370 év múlva készült el a gyorsajtó. Az első lap, melyet gyorsajtón nyomtak, a *Times* volt Londonban 1824 novemberében. De mit jelentett ez a kezdetleges gyorsajtó a rotációsgép óriási produkálásához képest! 1000—1100 példányt nyomtak az első gyorsajtón óránként, ami körülbelül azt jelenti, hogy a *Times* 1824-ben 6—7000 példányban jelent meg naponként. Mi ez a mai rotációhoz képest, mely óránként körülbelül 6—7000 példányt ont magából.

A sajtószabadság rendelkezései, melyek a XIX. század elején hoztattak, természetesen ezzel nem számolhattak. Ki olvasott akkor könyvet, napilapot? Az olvasók száma kicsiny volt. A rotációs óriási módon, rohamosan átformálta, átalakította az emberiséget. A műveltséget, az olvasást rohamosan fejlesztette. Ahogy a gyémánt értéke hatványozottan emelkedik nagyságával, az olvasás vágya, az olvasás éhsége akként meghatványozódik a rotációs nyomán. A pornográfia nem tehetett kárt, amíg csak a kivételesek tudtak olvasni, amíg újság nem volt, amíg a könyv csak kis mértékben készülhetett, amíg a könyv csak a kiváltságosak kincse volt. Ma több százmillió lap-példány jelenik meg naponként, sok százmilliót dob ki magából a gyorssajtó s természetes, hogy a szórakoztató, műveltséget, tudást terjesztő olvasmánnyal egyidőben, sok erkölcstelenséget is kidob a piacra, avatatlanok kezébe. És így a gondolat szabadságának kihasználásával, a förtelem is belekerült az irodalomba.

És ahogy a gyorssajtó, a rotációs megnövesztette a gondolatszabadság szárnyait, épen olyan arányban szaporodott a szennyirodalom is és ennek aztán az a természetes következménye, hogy a 70—100 esztendővel ezelőtt hozott törvények többé nem védik meg az emberiséget a förtelemtől, a pizsoktól, és hogy tág teret nyitnak az emberiség leghitványabb fajtája: a pornografusok üzelmének.

Természetesen a törvényhozó testületek nem nézték tétlenül ezeket az üzelmeket, megmozdult a társadalom is, hogy harcba szálljon az őt ért brutális, lelketlen sérelem ellen és lehetetlenné tegye, vagy legalább is megnehezítse a megrontására törekvő tendenciákat. Ahogy évszázados küzdelmek hozták létre a gondolatszabadságot, úgy folyik évtizedek óta a harc a szabadsajtó kinövései ellen.

A pornografiaellenes harc.

A pornografiaellenes harcnak megvan már a maga külön históriája. Ez a história végtelenül érdekes, tanulságos és felemelő. Résztvett és résztvesz ebben a küzdelemben minden kulturállam, a társadalom minden rétege. A harc célja, sőt fegyverei is csaknem egyformák voltak mindenütt, bármilyen nyelven folyt is a küzdelem. Aki végigásta magát ezen a histórián, két felemelő tanulságot egész bizonyossággal megállapíthat. Az egyik az, hogy ebben a kérdésben lehull minden nyelvi, faji és nemzeti-ségi válaszfal, mert abban kivétel nélkül egyformán egyetért állam, társadalom, egyén, hogy üldözni kell, még pedig a legerélyesebb rendszabályokkal, a pornografia minden fajtáját, mely önző céljaiban nem törődik azzal, hogy megronthatja az ifjúságot, a züllés útjára viheti az emberiséget és lerombol évezredes ideálokat; a másik tanulság pedig az, hogy a pornografikus irodalom üldözése nem érintheti, nem korlátozhatja a gondolat szabadságát.

Tanulmányom keretében nem kívánok kitérni annak a részletezésére, hogy az egyes államok mit műveltek eddig a pornografia megrendszabályozásában, de a kérdés összefüggő tárgyalása és ismertetése céljából elmondom, mi történt Franciaországban ebben a tekintetben. Nem azért említem Franciaországot, mintha a többi európai kultúr-államok, az angol, német, olasz, belga, magyar nem olyan lelkesen, nem olyan áldozatkészséggel és kitartással folytatták volna a harcot, hanem azért, mert végigtanulmányozva ezt a kérdést, egy igen kiváló magyar jogtudósnak, dr. Tarnay Jánosnak egyik tanulmányában azt olvastam,

»hogy talán egy államban sem folyt olyan *tervszerűen, olyan következetesen, olyan rendszeresen* ez a harc, mint épen ott, s hogy sehol sem találjuk szinte szemléltetőbb módon megállapítva azt, hogy miként volt kénytelen a jogrendszer az enyhébb kezdeményezésről fokozatosan nagyobb szigorra áttérni azzal a mindenütt világosan megnyilvánuló irányzattal, hogy a tisztességes irodalmat, mint privilégizált jogi helyzetet el kell venni a sajtóterméktől«. Tarnay János így állítja össze röviden a pornografikus irodalom ellen a francia jogszolgáltatás terén megalkotott paragrafusok históriáját.

»Ami különösen a szemérem elleni bűncselekményeket illeti: az ezekre vonatkozó rendelkezések vázolásánál vissza kell mennünk a Code pénal 287. cikkéig. Ez a szakasz büntetendőnek mondja »a jó erkölcsökkel ellenkező dalok, pamflétek, ábrázolatok vagy képek kiállítását és kiosztását«. Az időszaki sajtóról nem intézkedett, de nem is kellett intézkednie, mert az akkoriban, a cenzurán felül, amúgy is a kormány közigazgatási közegeinek volt kiszolgáltatva.

Kilenc évvel később, 1819-ben, a francia törvényhozás arra vállalkozott, hogy rendszeres sajtótörvényt alkot, melyben tüzetesen meghatározza ama cselekményeket is, amelyeket sajtó útján elkövethetőknek tart. Ez a törvény, mely sokáig mintája volt a kontinentális törvényhozásnak, 8. cikkében foglalkozik a szemérem elleni cselekményekkel és a következőket rendeli: »Aki a köz- vagy vallási erkölcsösséget vagy a tisztességet sérti (outrage), egy hónaptól egy évig terjedhető fogházzal és 16 franktól 500 frankig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik. (A mi sajtótörvényünk 5. §-a ezt a szöveget majdnem szószerint magáévá tette.) A sajtópereket, a magánbecsületsértések kivételével, az esküdtbíróság elé utalta.

Az 1819-től 1870-ig terjedő időszakban az erkölcsellenes sajtócselekmények definíciójában nem történt

lényeges módosítás. A törvényhozás változtatásai inkább arra vonatkoztak, hogy ezek az ügyek (az illető kormányzat minősége szerint, de néha pillanatnyi igények szerint is) hol a jury, hol a közbíróság hatáskörébe kerültek.

Ily irányban intézkedett az 1871 április 15-iki törvény is. A sajtópereket általában a jury elé utalta, de e hatáskör alól kivette az erkölcsellenes sajtócselekményeket (*délits contre les mœurs*), melyekre nézve a korrekcionális törvényszéket mondotta ki illetékeseknek.

Az 1875. december 29-iki törvény ismét foglalkozott a hatáskör kérdésével; csak a fajtalan (*obscene*) iratokat és sajtótermékeket hagyta a közbíróságok törvénykezésében. Az »*obscène*« kifejezést a törvény tudatosan tette az »erkölcsellenes« jelző helyébe, mely utóbbi a vallásellenes cselekményekre is érthető volt. Az igazságügyminister körrendeletileg tudatta is, hogy az »*obscène*« kifejezés alatt nem szabad általában erkölcsellenességet érteni, hanem csak a kicsapongásra való egyenes ingerlést. Csak ezekben látott a törvényhozás közvetlen veszélyt és sürgősségi esetet, miáltal a fogalom nevezetesen megszűkített.

Ugyancsak az »*obscène*« kitételt találjuk az 1881 július 29-iki rendszeres sajtótörvényben (28. cikk). Az erkölcsellenes cselekmények közül csak ezeket vette ki az esküdtszék hatásköréből.

Mindezek az intézkedések azonban egészen eredményteleneknek bizonyultak. Minthogy ugyanis az ilyen termékek lefoglalása korlátozva volt, mert a vizsgálóközegek csak egy példányt vehettek zár alá (ezt is csak úgy, ha a kötelespéldány be nem adatott) a porongráfirodalom oly áradata lepte el az országot és különösen Párist, hogy már egy évvel később további törvényhozási rendszabályokról kellett gondoskodni.

Igy jött létre az 1882. évi augusztus 2-iki törvény. Ebben érvényesült először az a gondolat, hogy a fajtalan irodalmat nemcsak a peres eljárás tekintetében, hanem

minden tekintetben ki kell venni a sajtótörvény hatálya alól. Vagyis a fajtalan irodalom (a könyv és a folyóirat kivételével) jogilag megszűnt sajtótermék lenni. Ezzel kettős célt értek el. Először, hozzá lehetett férni a terjesztőkhöz, kik a most már mellőzött fokozatos felelősségi rendszerbe nem illettek bele; másodsor, majdnem teljesen lehetetlenné tették a színlelt felelősséget (az úgynevezett strómannrendszert), mert a részesség tekintetében a közönséges jog elvei alkalmaztatván, a termék létrehozásánál közreműködőket, a Code pénal 60. cikke értelmében, mint résztvevőket felelősségre lehet vonni. E rendszer tette azután lehetővé a fajtalan iratok előzetes lefoglalását, a tettesnek a közönséges jog szerinti letartóztatását és ezen ügyeknek a jurytól való elvonását is.

A gyakorlatban ez a törvény több irányban hiányosnak bizonyult, bár a bíróságok a közhangulat nyomása alatt, a kiterjesztő magyarázat felé hajlottak. Az első hiánya az volt, hogy az üzérkedés időközben a terjesztés oly módjait eszelte ki, melyek a törvény szavainak (mise en vente, distribution, exposition) szoros értelmezése mellett elkerülték a bűnhődést; a törvény másik fogyatéka a »fajtalan« (obscène) kifejezés határozatlansága volt. Ez volt az oka, hogy Bérenger szenátor, kinek működése a büntetőtörvények hatályossá tétele és szociológiai irányban való terjesztése körül ismeretes, 1894-ben a prostitúcióról javaslatot terjesztett a szenátus elé s egyúttal az 1882-iki törvény javításáról is gondoskodni kívánt. Törekvése nem vezetett célra. Főakadálya az volt, hogy igen tág feladatot tűzött maga elé. A prostitúció büntetendőségének általános szabályozása igen nagy nehézségbe ütközött, különösen azért, mert a kiskorúak fajtalankodása és az erre való csábítás ellen tervezett kényszernevelési intézkedések nagyon mélyen belevágtak a család és a személyes szabadság érdekeibe. Bérengernek a fajtalan sajtó elleni hadjárata csak akkor lett eredményes, mikor a kormány, nem

tűrhetvén már a folyton növekvő bajt, arra határozta el magát, hogy Bérenger javaslatát a prostitúcióra vonatkozó rész elhagyásával terjeszti a törvényhozás elé.

Igy jött létre az 1898 március 16-iki törvény. Ez már egyenesen és elsősorban a terjesztést veszi szemügyre. A terjesztőre két évig terjedhető fogházat és 5000 frankig terjedhető pénzbüntetést szab, ha pedig a cselekmény fiatakorúakkal szemben van elkövetve, a büntetések kétszeresét. Azután kibővítette a terjesztés fogalmát (nyilvános helyen árulás, kínálás, kiállítás, kifüggesztés, kiosztás). Minthogy az előző törvény nem büntette kifejezetten a fajtalan »tárgyak« forgalomba hozatalát s előfordult, hogy az államügyészség nem tudott marasztaló ítéletet nyerni az ellen, aki a fajtalanságot könnyítő készüléket árult: a törvény a meghatározásban kibővítette a fajtalanság eszközeinek sorozatát és az »objekt« szót is bevette a tényálladási elemek közé. A terjesztés különösen veszedelmes nemeinek tekinti a törvény a következőket: ha a fajtalan termék fiatakorúaknak, bár nem nyilvánosan árultatik vagy kínáltatik, ha házhoz küldetik, keresztkötés vagy nyílt boríték alatt postára tétetik vagy a szállítónak átadatik, továbbá a hirdetést és nyilvános levelezést. Ugyanezen büntetések érik az ítélettel sújtott mű elárusítását vagy hirdetését.«

A pornografia históriája.

Maga a pornografia s mindaz, amit a pornografia alatt értünk, nem új fogalom. Az elmúlt évszázadok és évezredek társadalmi életének, erkölcsének történelme azt bizonyítja, hogy a pornografia olyan régi, amilyen régi maga az emberiség. Már az emberiség őshazájában ott találjuk a pornografia nyomát. A bibliában, a görög-római klasszikusok írásműveiben, a mitológiában, amelyek tele vannak erotikus jelenetekkel. A múzeumokban, könyvtárakban, amerre csak nézünk, amit csak olvasunk, mindmind bizonyítják, hogy a mult egy cseppet sem volt erkölcsösebb, mint a ma. Az ó- és újtestamentumnak alig van fejezete, amelyben ne találnánk félre nem érthető vonatkozásokat a szexuális életre. Stern: *Illustr. Geschichte der erotischen Litteratur*ban 67 erotikus idézetet találunk. És a biblia példájára hivatkozva, a nemi életnek leplezetlenül való leírását minden vallások egyházi írói követik. Temérdek ilyen helyet találunk a Talmudban. — *Behemóth és Leviathan* cím alatt a XVII. század végén megjelent két kötet, persziflálja is a Talmud erotikáját. Mindkét könyvnek a szerzője Riem s a két kötet a német erotikus litteratura legnagyobb ritkaságaihoz tartozik. Ezt a könyvet főleg azért említem, hogy idézzek belőle. Riem a »Behemoth« című munkájában obszcén stílusát az ó- és újszövetségből merített példázatokkal védelmezi. Azt mondja :

»Nem dörmögnek-e úgy a papi urak az előző fejezet miatt, mintha nagy igazságtalanság esett volna rajtuk! . . . Hagyjatok békén, az egész világ ösmer benneteket : — ledérségeket írtam ; — mondjátok rólam ! De hát lehet-e

rólatok fenköltén írni? Ti álszenteskedők! Úgy mutatják valamennyien, mintha saját siralmaikat olvasnák belőle, holott titokban csiklandozza őket és mitsem olvasnak öröme-
mestebb, mint azt, amit legszívesebben megtesznek. Nem akarok üdvösségükben osztozni, ha nem óhajtják valamennyien a villámhárító helyét elfoglalni, ezek a fekete csuhások, ezek!»

A könyv szerzőjének védekezése nagyon is helyén való volt, ha tudjuk, hogy mennyien vétkeztek abban az időben az erotikus és obszcén irodalom kultiválásával. A nemi életnek alig van olyan megnyilvánulása, amelyet nyersen, sokszor durván, brutálisan ne tárgyalnának ezek az írók. Egész tömegét az idézeteknek olvashatnám fel, melyeket a fajtalan irodalomhoz sorolhatunk. És ez így folytatódik egészen a mai napig — azaz, hogy ma talán a pornográfia nem is ilyen durva s talán nem is íródik annyi fajtalanság. A baj csak az, hogy míg azelőtt ezek a pornografikus könyvek rendesen igen kis példányszám-
ban nyomattak, sőt a középkorban csak írott példányok vándoroltak nagy titokban kézről-kézre, addig ma sokkal nagyobb számban nyomtatódnak s könnyen hozzájuk is lehet férni.

A pornográfia azonban nemcsak könyvekben terjed. Viszi szét a népdal, a vándor énekes, a katona, a diák. Ha kissé bepillantunk a népköltészet birodalmába, elcsodálkozunk rajta, hogy a köztudatban naívnak tartott és mondott nép, mennyire ismeri a fajtalanságot, a pornografiát. A népköltészet át meg át van szöve a legobszcénabb mondatokkal, szavakkal és történetekkel.

Maga a népdal a pornografiának a leghatékonyabb terjesztője. A népdalok jó része eleinte nyomtatásban nem is jelent meg csak az utolsó évtizedekben, mikor néprajzi szempontból gyűjtik őket össze, kerül a népköltészetnek ez a válfaja is könyvbe. És csak most látjuk, hogy a népköltészetben is milyen elképzelhetetlenül nagy mértékben buzog a pornográfia. És ez a pornográfia maga az élet, mert a nép csak az igazi életet rajzolja meg költésze-

tében. Minden más pornográfia az íróasztal mellett készül s nagyrészen költők, írók vagy azoknak titulált írói mesteremberek fantáziájának szüleményei.

Az erotika igazi hazája a kelet. Az indiai »Kamasutram« vagy »Ananga-Ranga«, megőrizve frissességüket, évszázadokon keresztül valósággal tankönyvei voltak a kéjes szerelemnek. Az ezeregyéj meséiben a »Siddikür« mongol meséiben a legmerészebb erotikával és obszcénitással találkozunk. Valósággal glorifikálása a természetes és természetellenes szerelemnek és ismertetése a fajtalanságnak és perverzitásnak. Kiderül ezekből az is, hogy a perverzítások nem kizárólag a XX. század megrongált idegzetének a következményei, hanem hogy már évezredekkel ezelőtt is ismerték a nemi élet visszásságának sokféle megnyilvánulását.

És a középázsiai meztelen erotikát átvették keleten a kínaiak és japánok, nyugaton a törökök, délszlávok. A görögöknél és rómaiaknál már maga a mitológia is tiszta erotika. Pompei és Herkulánum romjai alatt ma is találni leleteket, melyek meggyőzőn bizonyítják, hogy a görögök művészi alkotásaikba is előszeretettel és mesteri kézzel vitték be az erotikát. Mint ebben a korban az abszolút meztelenség költőjét, meg kell említenem Sotadest, aki ősapja minden szemérmetlenül erotikus írásnak, melyeket egyszerűen sotadikus tákolmányoknak neveznek.

Nem lehet a cél az erotikus litteratúrának részletes történelmét elmondanom. A távoli multat csak azért említettem meg, mert ez azt bizonyítja, hogy a legrégibb időkben is volt erotikus irodalom és ez az irodalom fejlődik, hömpölyög tovább, magával hordván sok szennyet, becsstelenséget is; de sokszor a legrosszabb könyvben is találunk tanulságos részeket. melyeket sokkal jobb könyvekben nem tudnánk felfedezni. A későbbi századok erotikáját is sok ezer meg ezer könyv — lefordítva a világ minden kultúrnyelvére — jelzi. Ki ne hallott volna Aretinóról, aki 1492-ben született, akiről azt olvassuk, hogy minden idők erotikus írói között ha nem is volt a leg-

nagyobb, de kétségkívül a legnagyobb sikereket érte el. »Raggionementi« és érzéki szonettjei alkotják a központot, amely köré csoportosult évszázadok erotikája.*

Aristophanestól Ibsenig alig van író, — a világ legnagyobb szellemeit sem véve ki — aki hébe-korba nem kalandozott volna el ebbe a paradicsomba, aki néha napján ne olvasott volna vagy ne írt volna erotikát, sőt olykor pornografiát is. Az ókorban is épen úgy, mint ma is, nemcsak a nép, de a legkiválóbb, a legolvasottabb írók, költők, minden megütközés nélkül használták az obszcén szavakat, kifejezéseket és gondolatokat. Hiszen Catullus is csak azt tanítja: a költő legyen ugyan tartózkodó, nem szükséges azonban, hogy versei szemérmetesek legyenek. Madame Dacier-Lefevre a XVIII. század egy finom ízlésű asszonya, mikor végigolvasta eredetiben Aristophanest, azt mondta: hogy Aristophanes 11 vígjátéka között csak két olyat talált, melyeknek egy másik nyelvre való lefordítását a tisztesség megengedné. És itt van az érzéki szerelem legklasszikusabb költője, Ovidius. Valljuk be őszintén, hogy a *Szerelem művészetét* mi is gyönyörűséggel olvastuk és fogjuk olvasni mindig.

A középkor erotikus irodalmában különben az olaszok vezetnek, ezen a téren ők dominálnak a világirodalomban. A mester Boccaccio volt, aki 1413-ban született s aki még ma is régi fényében ragyog. Dekameronját lefordították és lefordítják mindenfelé, ahol kultúremberek élnek. Jellemző, hogy Boccacciónak egy másik művét, *A szerelem labirintusát*, mely pedig valósággal apoteózis az érzékségnek, az érzéki szerelemnek, csak kevesen ismerik s még kevesebben olvassák, szintén bizonyítva azt, hogy a könyvnek tényleg megvan a maga sorsa, habent sua fata libelli!

* Lásd Stern: Gesch. der pornogr. Litteratur.

A pornografia lényege.

Kétségtől a legnagyobb problémák egyike, megállapítani azt, hogy mi a pornografia, mi az erotika. *Brandes Die Hauptströmungen der Litteratur des XIX. Jahrhunderts* című nagy kritikai munkájában ezt mondja, hogy »valamennyi érzés közül, amely a költészetben szerepel, az erotikáé a legnagyobb szerep«.

Mi a pornografia? Mi az erkölcstelenség?

A francia semmitőszék bírása, Farreguettes, a sajtójogról írt munkájában elmondja, hogy egy író Shakespearét olvasva, összeállította munkáiból a trágár mondásokat és gondolatokat. Egyhuzamban olvasva, ez a gyűjtemény valósággal elrettentő, de külön-külön olvasva a maguk helyén, ezek annyira kiegészítők a többi szövegnek, hogy épenséggel nem teszik a trágárság benyomását. Ez a néhány sor legjobban mutatja, milyen nehéz a pornográfia lényegének megállapítása. Magának a fajtalan iratnak, ábrázolatnak stb. fogalmát a törvénykönyvek nem adják meg. A bírói mérlegelésnek van fenntartva, — helyesen — hogy az egyes esetekben megállapíttassék, vajjon a konkrét irat, ábrázolat stb. fajtalan-e. Az irodalomban tett kísérletek, hogy definiáltassék a fogalom, nem vezetnek eredményre, a dolog természete folytán. Hasonlóképp nem gyakorlati az abszolút és relatív fajtalan iratokra stb. való osztályozás.

Végtelenül érdekes és tanulságos a leipzig-i jogi fakultás véleménye két irodalmi munkáról. Felmerült ugyanis az a kérdés, hogy Boccaccio Dekameronja és Louvet de Couvray Chevalier Faublas-ja, a német tör-

vények értelmében a fajtalan iratok közzé számítandó-e? A fakultás, Bindig, a nagy német jogtudós előadása alapján kimondta, hogy »fajtalan« irat az olyan, melynek célja lényegileg az, hogy a fenti értelemben vett jogtalan cselekményeket (a nemi élet tényeinek nyilvános elkövetését) ábrázolja, vagy az, hogy fajtalan cselekedetre közvetlenül vagy közvetve, nyíltan vagy leplezve felhívjon«. E felfogás alapján mondta ki Louvet könyvét fajtalan iratnak, Boccacciót ellenben nem.

A franciák helyes felfogását tükrözteti vissza a párisi törvényszéknek az az ítélete, mellyel Flaubertet, a Madame Bovary című világhírű regény szerzőjét felmentette. »Nem tűnik ki, hogy a könyv — miként bizonyos művek — azon egyedüli célból van írva, hogy az érzékies szenvedélynek, a ledérség, a kicsapongás szellemének kedveskedjék«. És gyönyörű azután az angol bírák szempontja, mely szerint az erkölcs alatt nem csupán a vallási vagy bölcseleti etika legmagasabb rendeleteit kell érteni, hanem azt is, amit köztisztességnek »decens«-nek nevezünk. Ami az emberiség évezredes, nemzedékről-nemzedékre öröklött hagyományai szerint nem az utcára, hanem a félrevonultságba való, az a nyilvánosság előtt elkövetve, nemcsak illetlen, hanem tisztességtelen és erkölcstelen is. És ezzel egy második fontos szabályt nyert az emberiség: hogy erkölcstelen mindaz, ami a köztisztességet sérti.

Bizonyosan hasonló gondolkodás vezette a francia törvénykezést, mikor az igazságügyminiszter körrendeletileg tudatta hatóságaival, hogy »obscén« kifejezés alatt nem szabad általában erkölcsevenességet érteni, hanem csak a kicsapongásra való egyenes ingerlést. Tudatosan tette tehát az *obscén* kifejezést az *erkölcsevenes* jelző helyébe, mely utóbbi a vallásellenes cselekményekre is volt érthető.

Bármilyen legyen is azonban a pornográfia lényege, bizonyos az, hogy a szorosabb értelemben vett pornográfia bizonyára nem jelent irodalmat, valamint a meztelenség fotográfiája, ha fölébe is írják, hogy »akt-tanulmány«, nem jelenthet művészetet, de irodalomban, művészetben

annyi a meztelenség, hogy lehetetlen meghúzni a határvonalat, vajjon tulajdonképen melyik is a pornografia, hogy hol kezdődik a pornografia. És épen az irodalom köntösével ellátott pornografia a legveszedelmesebb, mert ez ellen védekezés nincsen s az irodalom, a sajtószabadság, a fejlődés, a kultúra nevében nem is lehet. Ki merné ma kiküszöbölni például Boccacciót, Maupassant, Zolát, Anatole Francet, Shakespearet vagy Voltairt? Ki merné ma kiküszöbölni a Tagebuch einer Verlorenen-t, melyből két esztendő alatt százezer példánynál több példány fogyott el, avagy hova sorozzuk Casanova és más gáláns urak kalandjait, akiknek írásai komoly irodalmat jelentenek. És ki merné kiküszöbölni a szorosabb értelemben vett tudományos könyveket, melyek ugyan avatatlan kézben veszedelmesek lehetnek, de az emberiség fejlődésében óriási haladást jelentenek. Macaulay azt mondja:

»Az irodalom összes könnyebb fajait megfertőzte az uralkodó ledérség. A legcudarabb szenvedélyek kerítőjévé alacsonyodott le. A gúny, ahelyett, hogy a bűnt vagy a tévedést pirongatta volna, az ártatlanság és az igazság ellen fordította fegyverét.«

És ez így van és így volt mindig. Az irodalom mindig és mindenütt hű tükre a maga korának s valamelyik kornak a megismeréséhez sokszor a legkarakterisztikusabb anyagot épen a pornografia szolgáltatja. Az igazi irodalom, a szorosabb értelemben vett sajtó hivatása az volna, hogy nevelje, tanítsa, oktassa, felvilágosítsa, lelkesítse olvasóit, sajnos azonban, csekély kivétellel az irodalom is, a sajtó is a közönség igényeihez alkalmazkodik, vagy az író is, a sajtó is azt írja, amit a közönség kíván. De nemcsak ma van ez így, így volt évszázadokkal, évezredekkel ezelőtt is, csak az olvasók aránya volt más. Azért van igaza Macaulaynak, ámbár semmi újat nem mondott s azért szinte lehetetlen meghatározni a pornografia lényegét s azért olyan nehéz az ellene való védekezés.

A pornografia hatása.

A legjobb könyvnek sincs meg, sajnos, az átformáló hatása. Ha megvolna, eljutottunk volna a tökéletesedésnek amaz ideális, legmagasabb fokához, amelynél tovább már nem fejlődhetünk. Minden századnak meg voltak a maguk nagy tanítómesterei. Mózes, követték a görögök és római klasszikusok nagy mesterei, Homeros, Vergilius, Horatius, majd következett Krisztus. Az ő tanításaiknak még most is tömérdek időt szentel az iskola.

És lépünk át a XV. századba, mikor a könyv megkezdte a maga diadalútját, mikor az írott betű kezd közkinccsé lenni, mikor szárnyat tudunk adni a nagy írók, nagy mesterek tanításainak.

A XV. században találjuk Dante-t, a XVI. században megjelenik Shakespeare s aztán következnek sorba Milton, Goethe, Hugo Viktor, Spencer, Puskin, Ibsen, Tolstoj, Emmerson, Carlyle, Spinoza, Kant, Schopenhauer, Voltaire, Rousseau, Darwin — s szerényen megvonulva a magyar génusz szellemei: báró Eötvös, Deák, Széchenyi, Jókai stb. stb. Ha az egész irodalom csak ezeknek a könyveiből állana, ha soha mást nem írtak volna, akkor is elég gazdag volna az irodalom, hogy megneemesítse az emberiséget, hogy felemelje az emberiséget arra az eszményi magaslatra, ahol az örök szép, az örök nemeség uralkodik.

De, sajnos, Kain és Ábel története milliószor megismétlődik naponként s a »Szeresd felebarátodat mint tenmagadat«, a »Ne ölj«, »Ne paráználkodjál«, »Ne kívánd a más feleségét« csak írott malaszt, mely ellen naponként

milliószor vétünk. És itt van az evangélium, a hegyi beszéd, melyet csaknem 2000 esztendővel ezelőtt hirdetett Krisztus és melyet millió meg millió könyvben nyomtattak le s melyet azóta mindig tanítanak, vajjon közelebb vagyunk-e ma 2000 esztendővel utóbb az evangélium tanításaihoz? A sok százezer iskola, a millió meg millió nemes irányú könyv, a sok kultúregyesület fejleszti az emberben a tudást, a műveltséget, de magát az egyént nem tudja átalakítani, átformálni.

Ezek a fejtegetések nem tartoznak szigoruan tanulmányom keretébe, de csak látszólag nem, — valójában azonban el kellett ezeket mondanom. Azt kívánom ezekkel a szavaimmal bizonyítani, hogy miként, sajnos, a jó könyv sem formálja át az embert, a rossz könyvnek, a bectelen könyvnek, a szennyirodalomnak sem szabad olyan nagy hatást tulajdonítanunk. És ne féltsük az embereket ettől a szennyirodalomtól már azért sem, mert minden kornak meglesz a maga Shakespeareja, Goethéje, Voltaireje vagy Jókaija, aki ellensúlyozni fogja azt a hatást, melyet a lelketlen lélekkufárok keltenek, legyenek bár azok könyvkiadók vagy könyvkereskedők, akik fertőben keresik a kenyerüket. És ha a sajtó, a könyv, most több szennyet visz is az olvasóhoz, bizonyos, hogy aránytalanul sokkal több tanulságot is. És míg az utóbbi potom áron, fillérekért, a szennyirodalom rendesen drága áron méri portékáját.

Mindenesetre emberi gyöngesség, mikor a könyvben keressük a bűnbakot, épen a könyvben, melynek milliárdjai közvetítenek minden műveltséget, minden tudást és kultúrát. A biblia is csak írásban maradt reánk s csak a könyv útján terjedt el mindenhova, ahol az emberek csak olvasni tudnak. Sőt mondhatjuk azt is, hogy millió és millió ember csak azért tanult meg olvasni, hogy olvashassa a könyvet.

Egy selyemruha, mely a testhez tapad, s annak minden vonalát kiélezi, vagy egy modern tánc, amelynél a vékony selyembe burkolt nő teste a szó legszorosabb értelmében

odatapad a férfi testéhez, mindez százszor több erotikus gondolatot ébreszt, mint sok pornografikus könyv. És az az anya, aki karján vezeti 16 éves leányát úgy felöltöztetve, hogy a ruhán keresztül, a selymen keresztül szinte látjuk a vér lüktetését, amikor a testhez tapadó selyem valósággal a kerítő szerepét játssza : százszor több veszedelmet jelent a 16 esztendő diákra, mint egy könyv, melytől annyira féltjük az ifjúságot.

És ha egy ilyen kép eszembe jut, amilyenel százával találkozunk mindenhol a világon, akkor önkéntelen is felvetődik előttem az a kérdés; megérdemli-e az az emberiség, amely szinte vásárra viszi a test kultuszát, hogy itt törjük magunkat érte, tanácskozunk s keresünk védekezést a könyv ellen, az erkölcstelenség terjesztésének kétségkívül legkevésbé hatásos eszköze ellen? Ismételve mondom és különösen hangsúlyozom azt, hogy inkább merném azt a 16 éves fiút ezer olyan könyv közé zárni, melyek olvasásától óvjuk, mint végigsétáltatni egy világváros forgalmas útján, ahol a szerelem összes válfajaival, a becstelenséggel, a durvasággal, a lelketlenséggel egyetemben viczorítja fogait, áldozatra éhesen. A leggyalázatosabb könyv ellen is tudunk védekezni, de egy táncteremben, — és ilyen táncterem különféle címek alatt sok van minden városban — ahol a mámorító illattal terhes levegőben ott látjuk a férfit, nőt egymáshoz símulva — nincs védelem.

Olvasom Fuchs Sittengeschichte-ben : »Valahányszor általában asszonyokról, vagy bizonyos asszonyokról esik szó, ez mindig az érzéki gyönyörűség szempontjából történik. Szellemi és lelki érzékeiket nem veszik észre és nincs is érzékük hozzá, de annál nagyobb az érzékük testi tulajdonságaik iránt. Cinikus élvezettel levetkőztetik és minden báját pornográf élcekkel veszik körül. Ez történik faragatlanul a sörházak asztalai mellett, durván a diákok körében. Marcel Prevost egy ilyen jelenetet ír le a »Félszüzek« című regényében. Ezt írja néhány viláági társalgásáról, amely egy ifjú hölgy körül folyik :

— »Kezdték a fiatal leányt letárgyalni. Vaskos istállói kifejezésekkel pőrére vetkőztetik, miközben kéjelegnek e csábító leányszépség ismeretlen bájainak elképzelésében. És még hozzá hangos szóval beszélnek úgy, hogy a vendégek füléhez juthat beszélgetésük egy-egy töredéke!»

A párisi erkölcsrendőrség egyik hivatalnoka mondta egy alkalommal:

— Az, amit manapság a boulevard-kávéházak vendégei, a terraszon üldögélve, a kis virágáros lányoknak mondani merészelnek, miközben egy-kettőre beszédbe elegyednek velök és máris hangos célozgatásokat tesznek.: ez már vesztetebb sem lehet, ez már a tetőpont! Akinek megvan a bátorsága az igazmondáshoz, annak be kell vallania, hogy ez már tipikus jelenség és hogy minden férfi maga is megtette ezt már százszor, még ha magának nem is telt öröme az ilyen viselkedésben.»

Hogy már most ezekután az irodalmat is megfertőzi a ledérség, az természetes és érthető, hogy a lelkiismeretlen irodalom is kihasználja a ledérséget, mint divatot, *hogy az áttört selyemblúzt a pornografia követi és sohasem megfordítva s ez is mentsége az irodalomnak.* És ezek a jelenségek ejtenek gondolkodóba s érzem, hogy amikor én itt a gondolkodó ember egész szeretetével belemélyedek egy nagy probléma fejtegetésébe s igénybe veszem annyi ember drága idejét, hogy tulajdonképpen nagyon keveset végzünk. Felmerült előttem az a kérdés, van-e egyáltalában praktikus haszna ennek a szerény kis írásnak akkor, amikor százfelől leselkednek reánk, a gyermekeinkre az erkölcstelenség, a bectelenség polipjai.

Akkor, mikor a kocsárnak és kávéházaknak nevezett lebujok hangja, modora igazán megmátelyezi a lelket, akkor mikor a kultúra égisze alatt a színház ontja a pornografiát, teljesen levetkőzve minden szeméremérzékét akkor, mikor csak néhány esztendővel ezelőtt zsúfolt ház előtt mondja a szereplő király a rábízott leányszónak: »Menjünk szobára!«, akkor, mikor a táncterem, az alkohol,

az ópium pestis módjára pusztítja az emberiséget, akkor ideállunk és törvényes védekezést keresünk a könyv ellen.

Önkéntelenül is felmerül előttem az a kérdés: nem rettentő naívság-e komolyan vitatkoznunk azon, miképen védekezzünk a pornografikus könyv ellen, mikor a millió pornografikus könyvet ellensúlyozza millió meg millió jó könyv és mikor a pornografikus könyvnek a feldolgozása, a tárgya, a szülője maga a társadalom, amikor a pornografikus irodalom csak azt írja meg, amit az élet feltár előtte.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A védelem nehézségei.

És mégis örömmel és munkásságunk eredményes működésében való reménységgel és hittel dolgozunk a pornografia ellen, nem kérdeve azt, hogy megérdemli-e ezt a mai társadalom, nem kérdeve azt, hogy egyáltalában lesz-e eredménye működésünknek, nem kérdeve azt, hogy meg fogjuk-e látni ennek a munkánknak az eredményét. Aki elülteti a diófát, igen ritkán élvezi gyümölcsét, árnyékát.

Mert érzem, hogy nekünk könyvtárúsnak a társadalmon kívül százszor inkább kötelességünk, hogy védelmet keressünk a lélekkufárok ellen, akik a kultúra leg-hatékonyabb eszközét, a könyvet, amelyet mi adunk ki, mi terjesztünk, sülyeszitk a piszokba, a sárba; érzem, hogy a védekezésre szükség van, szükség van elsősorban az ifjúság szempontjából, mert ha az erős, egészséges, érett nőnek, férfinak a legobszcénebb könyv sem fog ártani, bizonyos az, hogy az ifjúságra valósággal bomlasztó, káros hatása lehet a szennyirodalomnak. És ha már most törvényes rendelkezésekkel lehet a bajon segíteni, a védelemnek arra kell a legnagyobb súlyt helyeznie, hogy az ifjúságot védelmezze meg. Ezt a védelmet meg kell találnia a törvényhozásnak és itt ne sajnáljuk a legerősebb, legerélyesebb rendszabályokat, hogy útját álljuk a lélekkufárok egész tömegének.

De hogyan védekezzünk, a védelemben milyen kötelesség vár a könyvtárúsról? Ezek épen a főkérdések. Amit eddig elmondtam, csak bizonyítja azt a sok nehézséget, mellyel szemben állunk, s amelyet leküzdeni alig

tudunk. Amilyen nehéz megállapítanunk azt, hogy mi a pornografia, épen olyan nehéz a védekezés az erkölcstelen érvek ellen és főleg nehéz a könyvvarús helyzete ebben a kérdésben. Nehéz azért, mert a tisztességes könyvkereskedelemnek — bár a szennyirodalom terjesztésében, termelésében részt nem vesz — viselnie kell az ódiumot, mely a tisztességtelen könyvkereskedelem működésének a nyomán jár. A könyvvarúsokra nézve nem ott a nehézség, hogy a pornografikus írások iránt az erotika speciális betegek érdeklődnek, hogy az ilyen nyomtatványok, képek, az amorálisítások iránt különösen érdeklődő közönség körében terjednek; a bajt súlyosbítja, hogy a pornografiát termelő cégek természetszerűen gondoskodnak róla, hogy az egészséges polgári osztály is, az ifjúság is megtudja, megismerje a pornografia fészkeit és beszerzési forrásait.

És bármennyire nem terjeszti ezt a rettentő szennyet a tisztességes könyvkereskedelem, nem akadályozhatja meg terjedését, mert elég titkos és nem titkos más útja is van betolakodásának; nemcsak a már beavatottakhoz, hanem ahhoz is, hogy új híveket szerezzenek a pornografiának.

Az igazi könyvvarús sohasem fog védekezni azzal, hogy nem tudja, mit ad el, mert föltétlenül tudnia kell, mit árusít, de meg az igazi pornografiának annyi a külső és belső ismerve, hogy azonnal meg kell éreznie, hogy ezt a könyvet eladnia nem szabad, vagy legalább azt, hogy éretlen ember kezébe adni nem fogja. Épen így előkelő könyvkereskedő sohasem fog tudatosan pornografiát termelni. Sokkal nagyobb a száma azonban azoknak a kalmároknak, akik a szennyet, a förtelmet is árucikknek minősítik s árulják semmire és senkire sem való tekintettel, hogy hasznuk legyen belőle. Ezek az emberek a mások megrontásából élnek. Az igazi nagyszabású és hivatásos könyvvarúsok gyönyörű, szinte megragadó példáját látjuk Friedrich Perthesben, a világhírű gothai Perthes könyv- és térképkiadó cég egyik ősében, akinek az életrajzában a következőket olvasom:

Amikor 1825-ben a német könyvkereskedők nagy

egyesülete »Börsenverein« néven Lipcsében megalakult, Perthes mindenekelőtt ennek a nemzeti és szellemi életére olyannyira fontos testületnek presztízst óhajtotta megvédeni. Midőn 1827-ben valamelyik német könyvkereskedő egy ocsmány művet adott ki és terjesztett, egy gyűlésen, melyen az egyesületnek kétszáz tagja volt jelen, a következő szavakkal foglalt állást :

»A német könyvkereskedelem tisztességét bemocskolta ez a szennymű, e könyvnek kiadója veszedelmes ember és minden könyvkereskedő önmagát alacsonyítja le, ha ilyen művet terjeszt. Ezért tehát a német »Börsenverein«-nak a német könyvkereskedelem nevében ez ellen tiltakoznia kell és a Börsenverein vezetőségének a szennyiratnak még meglévő példányait nyilvánosan meg kell semmisítenie. És hasonló esetekben mindig így kell eljárni, hogy a német könyvkereskedelem tisztességét megvédjük.«

A megvádolt kiadó maga is jelen volt a gyűlésen. A jelenvoltak egy pillanatig szótlanok maradtak, tudatára ébredvén erkölcsi hatalmuknak és aztán valamennyien hozzájárultak az indítványhoz. Másnap pedig a Börsenverein vezetősége nyilvánosan és ünnepiesen megsemmisítette a szennymű még meglévő példányait. A szóbanlevő kiadó ugyan bepörölte Perthest, de a bíróság fölmentette.

Persze ez a legradikálisabb módja volna csökkenteni az obszcén irodalmat, de mikor történik meg, hogy egy embernek a felháborodása magával ragadjon egy egész testületet s magával ragadja a törvénykezést ? Aztán meg ne feledjük el, hogy ebben az esetben bizonyára absolute megállapítható pornografiáról volt szó, de vannak esetek, mikor, különösen, ha a szerző vagy kiadó ügyesen védekezik, nem olyan egyszerű a kérdésnek eldöntése.

Az irodalomnak épen úgy megvannak a maga irányai és törekvései, hogy hozzásimuljanak a modern áramlatokhoz, mint a művészet többi ágainak. Az igazi művész kutat, keres új utakat, ahol a társadalomnak ezerféle baját igyekszik gyógyítani, kutatja az emberiség haladásának

lehetőségeit épen úgy, mint az orvos, a tudós. Hogy már most ezek az utak, felfogások teljesen új irányúak, hogy sokszor szakítanak évezredes szokásokkal, tradíciókkal, a köztudatba átment fogalmakkal, az egészen természetes. A művészet históriájából tudjuk azt, hogy a prudériának nevezett maradiság, korlátolttság, sőt merem mondani, ostobaság, fügefalevéllal takarta be meztelenségét, durva kézzel megszenteltségtelenítve a legnagyobb műremeket. A modern ember teljes erejével küzdene az ilyen bornirtság ellen, mert tudja, hogy a népek sok ezeréves lelki és nemi élete kétségbevonhatatlanul azt bizonyítja, hogy a meztelenség nem pornográfia.

Igen jellemző, amit Fuchs Sittengeschichte-ben (III. kötet 269. lap) erre vonatkozólag olvastam. Szó szerint idézem:

»Ha a jó és művészi érzékkel készített akt-fölvételek az élő modellekhez képest az alkotó művész szempontjából aránylag értéktelenek is, a laikus ember számára mégis tanítóeszköz az emberi test szépségének és tökéletességének a felismerésére. És az a tény, hogy az emberek ezrei a férfi- vagy női aktfénykép láttára nemi gerjedelmet éreznek, csak a nemi érzék általános elfajulását igazolja, amelyből teljesen kiveszett az elfogulatlanság. Azt bizonyítja, hogy a szem már nem a harmonikus egészet, hanem csak a sikamlós részletet akarja meglátni. De épen ezért örövendetese azoknak a szépségbarátoknak törekvései, akik szép emberi aktok bemutatásával nemes, tehát erotikamentes módon tevékenykednek. Ők sokkalta inkább szolgálják az erkölcsösséget, mint minden káté, mert ők a tökéletességet szolgálják és mivel a tökéletességben való öröm és az utána való vágyakozás mindig az egyéni erkölcsösségre vezet.«

Aki megnézi Firenzében a Michelangelo »Dávid« márványszobrát, mely talán a legszebb, legerőteljesebb, a legeszményibb szépségű férfitest, szinte önkéntelenül érzi, hogy ilyennek kellene lenni az igazi férfitestnek, amely a maga harmonikus szépségében, a férfias erőt

kifejező hatalmas megnyilatkozásában, minden másra enged következtetni, csak arra nem, amit egy meztelen test látására esetleg érezünk. Aztán néhány száz évvel később másolat készült bronzban erről a remekműről és pedig a művészet és az emberi korlátoltság dicsőségére, fügefalevéllal.

Kedves olvasóim! Az a fügefalevél az erotikának, az érzékiségnek a tipikus kifejezése, és minden szemlélőben okvetlenül felébred az a gondolat, mit takar a fügefalevél. És így vagyunk a könyvvel is. Ha fügefalevéllal akarnók betakarni mindazt, amit a világirodalom legremekebb alkotásaiban találunk, akkor értéktelenné válnék mindaz, amit eddig kincsekként őrzünk könyvtárunkban, sőt máglyára kellene raknunk mindazt vakon, amit eddig az emberi szellem legremekebb alkotásainak tudtunk, tekintettünk és tartottunk.

Innen a harc, a haladás és a maradiság, a kultúra és a sötétség, a felvilágosultság és a tudatlanság között. Így került perbe Flaubert Madame Bovaryért, Arcybasev Szaninjáért. És idézhetnénk egész sor ilyen esetet, amelyekkel a legnagyobb kultúrállamokban épen úgy találkozunk, mint a még kisebb, fejletlenebb, kultúrállamok viszonyai között élő népeknél.

Nem szabad elfelednünk továbbá azt sem, hogy a pornográfia hatása egyéni diszpozíció dolga. Igen sok ember teljesen érzéketlen marad a legdurvább pornográfia iránt is, vannak, akikre egy meztelen képnek a látása vagy néhány erotikus sor is hatással van, mint a hogy vannak, akik a nemi élet felvilágosítását kívánják, viszont vannak, akik az ifjúság megrontását látják a felvilágosításban. És ahogy egyéni diszpozíció dolga, hogy kire milyen hatással van az obszcénítás, épen úgy szubjektív dolog, hogy ki mit tart pornográfiának, mit nem!

Maga a törvénykezés is ingadozó. Töméntelen könyvnek a sorsa mutatja, mennyire ingadozó, mennyire alá van vetve a maga kora nézeteinek és befolyásának. A példák között, amiket már említettem, még csak Jean

Richepint emlitem fel, kit a törvényszék a közerkölcs ellen elkövetett kihágás miatt fogságra ítelt és később Richepint a francia akadémia halhatatlanjai közé veszi fel. Ez a bizonytalanság, ez az ingadozás vörös fonálként húzódik végig a pornográfia körül folyó irodalmi, művészi perekben. Innen van az, hogy valahányszor bármely államban ebbe a dologba beleavatkoznak, a törvénykezést mindenütt mindig illetéktelen beavatkozásnak tekintették és a legtöbb esetben a végeredmény mindig az, hogy — ezúttal beszéljünk kizárólag az irodalomról — az illető megbélyegezett könyvből mindig sokkal nagyobb példányszám fogyott el, mint amennyi elfogyott volna, ha nem hívják fel direkte erre a körülményre a közönség figyelmét. Az ügyészség fellépésével, szenzációs jellegűvé tette a sok esetben abszolúte értéktelen irodalmi termékeket, amelyeket máskülönbben senkinek sem jutott volna eszébe elolvasni.

A kiadó ma már szalaggal látja el az ilyen könyveket és büszkén nyomtatja rá, hogy a könyvet, ennyi és ennyi kifogásolt passzusáért az ügyészség perbe fogta, ellenben egy irodalmi bizottság feloldotta.

És végül a legcsodálatosabb, hogy a sajtóval egyhangúan maga a társadalom is felháborodik akkor, amikor egyes lelketlen emberek, gyalázatos, épen ő ellene irányuló merényletéről van szó; ott is azonnal a sajtószabadságot látják veszélyeztetve, ahol egyes, az ifjúság, a félművelt emberek számára gyártott szennyiratok terjesztésének a megakadályozásáról van szó. És a sajtó is elfelejti azt, de meg a társadalom is, hogy a sajtószabadság nem csenevész fa, hanem az egész emberiségnek egyik legszebb alkotása, amelyet egyes emberek lelketlensége nem veszélyeztethet, de akiktől ne is féltsük a sajtószabadságot. Közönséges bűntény az, melynek a sajtószabadsághoz semmi köze, s csak az az erős kéz hiányzik, amely egyszer és mindenkorra lerántja a leplet ezekről az urakról és asszonyokról, mert a pornográfikus képek és könyvek terjesztői között elég szép számmal nők is vannak, akik a sajtószabadság leple alatt, a legnagyobb becstelenségeket követik el.

A magyar igazságügyminiszter egy felszólalásában 1908-ban a parlamentben azt mondta : A pornografia nem irodalom s a pornografiát a sajtószabadság védelme alá helyezni, annyi mint félreismerni az igazi sajtó szabadságát s ezeknek a kloakába való iratoknak a jellegét.

Törvények ma már minden kultúrállamban vannak és pedig elég számmal s egész könyvtárt tesz ki az az irodalom, amely a pornografikus veszedelmet tárgyalja és a törvényes rendelkezéseket közli. Ezek a rendelkezések, hol súlyosabbak, hol kevésbé súlyosak, de az egész világon sehol sem hajtják végre, mert nem tudják végrehajtani őket — és csakis ebben van a hiba.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Nemzetközi védelem.

A figyelmes olvasó természetesen fogja tartani, hogy a pornografia ellen való védelem kérdésével foglalkozva, természetesen rekapitulálnom kellett, illetve meg kellett világítanom a kérdést minden oldalról. El kellett mondanom történetét a pornografiai irodalomnak, érintenem kellett a pornografia lényegét, káros hatását az emberiségre, továbbá a védelem nehézségeit. Felvettem a kérdést, nem tulajdonítunk-e túlnagy fontosságot a szennyirodalomnak. Megállapítottam, hogy pornografia mindig volt, hogy voltak idők az ókorban, a középkorban, sőt az újabb korban is, mikor nagyobb mértékben burjánzott a pornografikus irodalom, megállapítottam, hogy a védelem még ott is nagyon nehéz, ahol valamennyi fórum elismeri a bűnös cselekményt. Megállapítottam azt, hogy amikor a pornografikus irodalomról van szó, tulajdonképpen sokkal jelentéktelenebb a szerepe a könyvnek, mint a sajtónak, a színháznak, a mozinak, a fényképnek, a művészetnek, s hogy a legkevesebb visszaélés tulajdonképpen a könyv körül történik. Ami bűn, nyomorúság, becstelenség, a fajtalan irodalom nyomán történt, annak a legkisebb részét írhatjuk a könyv rovására. Egyetlenegy száma egy napilapnak sokkal több olvasó kezébe kerül, egyetlen erkölcstelen tárgyú színdarab sokkal több ember szeme elé kerül, mint száz meg száz sokkal kisebb, vagy akár nagyobb mennyiségben nyomtatott könyv. És ámbár lehetetlenség megállapítani a könyvek átlagos kelen-dőségét, bizonyos az, hogy a legkelendőbb könyv megközelítőn sem fogy annyira, s ennek következtében meg-

közelítő sem olvassa annyi ember, mint ahányan egy huszadrangú színdarabot megnéznék. És egy élclapnak vagy napilapnak nem épen ártatlan hirdetéseit, vagy épenséggel nem az ifjúság okulására való törvényszéki rovatát egy nap alatt több ember olvassa, mint a legelterjedtebb könyvet.

Mégis minden jobbézésű egyén lelke mélyén ott lappang a tudat, hogy nem menti a könyvet az a körülmény, hogy az irodalom többi ága esetleg károsabb, ahogy nem vigasz a betegnek, hogy felebarátja is beteg. És épen azért törekednünk kell kiküszöbölni a könyvből mindazt, ami az emberiség megrontására szolgálhat, s minden erőnkkel oda kell hatnunk, hogy a lehetőség határain belül megtörténjék minden, amivel a pornografusok garázdálkodásait le lehet törni.

Olvasóim természetesen fogják találni, hogy én mint kiadó, aki elsősorban kiadókhoz intézem szavaimat, nem fogom önöket végigvezetni — megvallom nyíltan, nem is tudnám — mindazokon a paragrafusokon, amelyeket a fajtalan irodalom ellen évtizedek óta minden egyes kultúrállamban kodifikáltak. De erre nincs is szükség. Épen úgy, mint ahogy arra sincsen szükség, hogy sorra vegyem a tömérdek jogi álláspontot, melyek pro és kontra, a pornografia ellen való küzdelemben évtizedek óta felmerült. De főleg nincs erre szükség azért, mert 1910-ben olyan nevezetes, nagyfontosságú esemény történt, melynek alapján teljes joggal és bizalommal hihetjük, hogy a védekezés most már radikális irányba terelődött s gyakorlati eredményekkel fog járni.

A francia kormány kezdeményezésére ugyanis 1910 április 18 és május 4-ike között nemzetközi értekezlet volt Párisban a fajtalan közlemények törvényes üldözése végett. Ez a nemzetközi értekezlet aztán a következő nemzetközi egyezményt eredményezte:

I. Büntetés alá esik, aki:

1. trágár iratokat, rajzokat, képeket vagy tárgyakat kereskedés vagy szétosztás céljából gyárt vagy tart;

2. trágár iratokat vagy rajzokat, képeket vagy tárgyakat a fenti célból behoz vagy behozat, szállít vagy szállíttat vagy bármely más módon forgalomba hoz ;

3. ilynemű dolgokkal, habár nem nyilvánosan kereskedik vagy azokat üzletszerűen bérbeadja ;

4. ily üzleteket a nyilvánosság bármely eszközével hirdet.

II. Azok fölött, kik az első cikkben megjelölt bűncselekmények valamelyikét elkövetik, azon állam bíróságai ítélnek, amelynek területén a cselekmény, vagy annak valamely tényálladási eleme elkövetett. Ítélni lehet azon állam bíróságai is, amelynek a tettes honosa, ha ott megtalálható, az esetben is, ha a cselekmény tényálladási elemei ezen államon kívül követtettek volna el.

Minden szerződő állam tartozik azonban a »ne bis in idem« elvét a saját törvényhozásában elfogadott szabályok szerint alkalmazni.

A szerződő felek kötelezvéni magukat, hogy az egyezmény hatályosítása céljából törvényhozásukban megfelelő intézkedéseket fognak indítványozni, a francia kormány tanulmány tárgyává tette azt a kérdést, hogy a kongresszusi határozatok szempontjából fent vázolt törvények mily irányban volnának módosítandók. A vizsgálat eredményeként a francia igazságügyminiszter törvényjavaslatot terjesztett a szenátus elé, a pornograftermékek forgalombahozataláról. A javaslat tartalma a következő :

Az egyezmény I. cikkének 1. és 2. pontjai ellen vétők egy hónaptól két évig terjedhető fogházzal és 100 franktól 5000 frankig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők. Ugyanezen büntetéssel sujtatnak azok, akik a trágár terméket házhoz viszik, keresztkötés vagy nyílt boríték alatt a postának, kihordó vagy szállító ügynököknek átadják, továbbá, akik az erkölcs ellenes cselekményt nem engedélyezett dalok nyilvános előadása vagy hirdetése vagy nyilvános levelezés útján követik el.

A miniszteri indokolás a nemetközi egyezmény leglényegesebb pontjának azt tartja, amely a trágárságok

gyártására és tartására vonatkozik, azt a büntetendő tényálladékot a francia törvények eddig nem ismerték, bár annak eszméje 1892-iki és 1908-iki törvények előkészítésekor a szenátusban már felmerült. Akkoriban aggodalom nyilvánult a gondolat ellen, de a tapasztalat bebizonyította, hogy nagyon is szükség van ilyen rendszabályra. Tételes törvény és nemzetközi szerződések hiányában Franciaországba csak úgy özönlöttek a pornografiratok és a közös veszély szülte a nemzetközi megállapodás szükségességét.

Az egyezményhez eddig hozzájárultak: a Német-birodalom, Ausztria, Magyarország, Belgium, Brazília, Dánia, Spanyolország, az Egyesült-Államok, Nagy-Britannia, Olaszország, Németalföld, Portugália, Oroszország és Svájc. Magának az egyezménynek a szövege a következő:

I. cikk. A szerződő kormányok mindegyike kötelezi magát olyan hatóság felállítására vagy kijelölésére, amelynek feladata:

1. központosítani mindazokat az értesítéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy megkönnyítsék azoknak a cselekményeknek nyomozását és megtorlását, amelyek saját belföldi törvényhozásuk értelmében fajtalan iratok (nyomtatványok), rajzok, képek vagy tárgyak útján elkövetett bűncselekmények és tényálladási elemeik tekintetében nemzetközi jellegűek;

2. megadni a szükséges útbaigazításokat avégből, hogy az előbbi pontban említett közlemények és tárgyak behozatalát meg lehessen akadályozni, valamint lefoglalásukat biztosítani vagy siettetni, mindezt a belföldi törvényhozás korlátai között;

3. közölni mindazokat a törvényeket, amelyeket saját államaikban a jelen megállapodás tárgyára vonatkozólag hoztak vagy ezentúl fognak hozni.

A szerződő kormányok a francia köztársaság kormányának közvetítésével egymásnak kölcsönösen tudomására

fogják juttatni a jelen cikk alapján felállított vagy kijelölt hatóságot.

Bizonyára nem szükséges bővebben fejtegetnem ennek a nemzetközi egyezménynek nagy horderejét. Érezzük egy egészségesebb áramlatnak és irányzatnak szelét, amely ha nem is fogja teljesen megtisztítani az egészségtelen miazmákkal telt levegőt, de legalább meg fogja akadályozni ezeknek a gyilkos gázoknak és miazmáknak a tovább terjedését.

Azt a fügefalevelet, amely teméntelen förtelmet, szennyet és becstelenséget takart be, kíméletlen, mondhatnám kegyetlen kézzel rombolja majd szét a párisi nemzetközi egyezmény nyomán mindenfelé meginduló nemes, férfias küzdelem.

Ez a hadjárat azonban, melyet az államhatalom nemzetközi alapon indított meg a fajtalan irodalom ellen, szinte maga után vonja, szinte követelőleg lép fel, hogy a társadalomnak minden egyes tagja segítse ezt a törekvést, hogy minden erőnkkel, tehetségünkkel megkönnyítsük a küzdelmet. Mert ha biztosra vesszük is, hogy az államhatalom meg fogja találni az eszközöket, a módokat, hogy megfenyítse, sujtsa a bűnös írások létrehozóját, termelőjét és terjesztőjét, hogy megnehezítse a pornográfia terjesztését, kétségtelenül bizonyos, hogy a társadalom segítségével gyorsabban célhoz jutunk.

Kiadónak kettős veszteség a pornográfia. A kiadónak a saját érdekében is teljes erővel harcba kell szállnia a pornográfia ellen. Perthes példája lebegjen előttünk. Az igazi kiadó, — üzleti érdekeinek szemmeltartásával ugyan — de minden körülmények között a tisztességes irodalom termelésére és terjesztésére fordítja erejét. Jól tudja azt, hogy a pornográfia, — még ha nem is volna romboló hatása — tömérdék jó könyvnek szorítja ki a helyét, minthogy a szennyirodalom és ponyva minden fajtája rontja az olvasó ízlését, irodalmi érzékét.

Az államhatalom törvényes eszközökkel fogja visszaszorítani a pornográfia invázióját, a kiadó, a könyv-

kereskedelem, miután nem lehet sem cenzor, de rendőr sem, csak olyan eszközökkel védekezhetik a szennyirodalom ellen, amilyenek rendelkezésére állanak. *A tisztességtelen könyvnek a legnagyobb ellensége a jó könyv.* A kiadónak az a kötelessége, hogy jó és olcsó könyvekkel igyekezzék ellensúlyozni a szennyirodalom hatását, másrészt oda kell törekednie, hogy karöltve az iskola illetékes fakto-raival, a könyvtárak, különféle kulturális intézmények vezető embereivel, hogy mentől több könyvtár állíttassék fel, mennél jobb, mennél értékesebb könyvvvel.

És némi büszkeséggel említhetem fel azt, hogy a magyar kormány elől jár a jó példával. Nálunk ugyanis törvény rendelkezik arról, hogy az iskolai beiratási díjakat teljesen könyvtárak felállítására és fejlesztésére fordítsák. Erre az alapra építve, a kiadók alkalmi egyesületté szövetkezve, hét esztendővel ezelőtt azzal az indítvánnyal fordultak a közoktatásügyi miniszterhez, hogy ellátják az összes állami elemi iskolákat könyvtárakkal, amelyek értékét aztán a minisztérium az ilyen módon befolyt beiratási pénzekből évi részletekben törleszti. Az állam hat éven át törlesztette a hét évvel ezelőtt felállított körülbelül 2300 ilyen könyvtárt. Ma azonban az ezen az alapon felállított állami elemi iskolai könyvtárak száma már meghaladja a 3000-et. A könyvtárakat természetesen állandóan bővítik. De magától értetődik, hogy ezt a példát követik az egyes felekezetek és községek is az ő iskoláiknál. Így például maga Budapest székesfővárosa 270 könyvtárt rendelt meg. Ma már körülbelül 6000 ilyen elemi iskolai könyvtár működik, amelynek típusait a kultuszminisztérium által külön erre a célra kirendelt állandó bizottság bírálta meg és állította össze.

Nem dicséretképen, hanem példaképen mondom el ezeket, mert bizonyára nem szükséges fejtegetnem azt, hogy mit jelent az ifjúság életében és az államnak kulturális fejlődésében, amikor az állam karöltve a könyvkiadókkal ilyen módon gondoskodik a gyermekvilágnak és az ifjúságnak való könyvekről és bizonyára nem kell bővebben

fejtegetnem azt sem, hogy ez a békés, vérnélküli, szenvedelemnélküli harc, ha lassan-lassan is, beléneveli, beléoltja, a gyermekvilág, az ifjúság lelkébe az undort, a szennyirodalom és a ponyvairodalom ellen. De nemcsak az ifjúság, hanem a nép számára is vannak könyvtártípusok, amelyekkel lassan-lassan behálózják különféle kultúrintézményeink az egész országot. Majdnem mindenütt, minden alkalommal a könyvkiadó a mozgató erő s így a könyvkiadó, amikor a saját érdekeit mozdítja elő, egyúttal igen becses munkaereje az államnak és társadalomnak a szenny- és ponyvairodalom ellen való küzdelemben, mert föltétlenül bizonyos, hogy minden új könyvtár a műveltség, a kultura terjesztésével, mentsvára az emberiségnek a pornografia és ponyvairodalom ellen.

Nem tudom eléggé figyelmükbe ajánlani kedves olvasóimnak és főleg kiadó kartársaimnak, a magyar könyvkereskedelemnek, hogy ezen a nyomon, ezen a téren vehetik fel a legerélyesebben, a leghatásosabban a szennyirodalom ellen a harcot. A könyvtárak fejlesztésével bizonyos, hogy gyökerekben támadjuk meg mindazokat a hajtásokat, amelyek a tisztességtelen irodalom és ponyvairodalom nyomán fakadnak.

A könyvkereskedő teendője is csak az lehet, hogy a tisztességes ember minden törekvésével segítségére legyen mindazoknak, akik harcolnak a trágár irodalom ellen. Hiszen ez a harc, mint már említettem, egyúttal a könyvkereskedelem érdekeit is érinti. A könyvárús persze szintén nem lehet cenzor, de rendőr sem s ámbár tisztességes könyvárúsnak mindig tudnia kell, hogy mit ad el s hogy kinek adja el, mégis elsősorban kereskedő. Aztán meg nem szabad elfelednünk, hogy éppen a pornografikus irodalomnak a legnagyobb része csak nagyon kevés példányban jelenik meg, éppen a pornografikus könyvek igazán jelentékeny része a bibliofil szempontjából a legértékesebb anyag. Nem mint pornografia, hanem mint könyvritkaság. Stern Geschichte der porn. Litteratur című könyvében látjuk egész sorozatát ezeknek a könyvek-

nek, amelyek alig néhány száz példányban jelentek meg. Van köztük egy olyan is, amely 12 példányban készült. Más helyen olvasom, hogy a temérdek erotikus folyóirat között 1879 júliustól 1882. decemberig »The Pearl« cím alatt, 18 részben 3 kötet jelent meg egy folyóiratból Londonban nyomtatva a legobszcénebb tartalommal. De mindössze csak 150 példányban nyomtatódott s egy-egy példánynak ára 25 font. Hogy már most mit jelent egy ilyen füzet megszerzése a könyvgyűjtőnek, azt bizonyára nem kell bővebben fejtegetnünk. De hiszen száz meg száz példa bizonyítja a könyvkereskedelem életében azt, hogy milyen nehézségekkel áll szemben, mégis tudom, hogy a könyvkereskedelem fogja a legbuzgóbban támogatni az államhatalmat működésében.

Az 1913-ban Budapesten tartott nemzetközi könyvkiadói kongresszuson a pornografiaellenes küzdelem előadója, mint már említettem, e tanulmány írója volt. Talán helyes lesz, ha előadásom befejező részét, mely javaslataimat mondja el, szószerint közlöm. A javasolt tíz pont a következő:

1. A kongresszusi iroda állandóan gyűjtse össze a fajtalan jellegű és irányzatú könyveket s állandóan egészítse ki ezeknek a könyveknek a jegyzékét.

2. A kongresszus állandóan szorgalmazza a könyvkereskedői egyesületek révén, hogy az egyes államok törvényalkotásaikban mindenkor figyelemmel legyenek a fajtalan irodalom veszélyeire.

3. A kongresszus irodája igyekezzék figyelemmel kísérni az irodalmi újdonságokat és saját hatáskörében megállapítani, nincs-e köztük pornografia. Különösen felhívandó az iroda figyelme arra, hogy a könyv címe nagyon sokszor megtévesztő. Nem szabad ugyanis megfélemlenünk arról, hogy nem egyszer az ártatlan cím alatt a könyv a legtrágárabb irodalmat rejt s viszont, hogy a pikantériát sejtető cím alatt ártatlan tartalmú a könyv.

4. Ha kiderül, illetve, ha megállapítható valamely könyvről, hogy pornografia, törekedjék arra, hogy az ilyen

könyvek szerzői és kiadói ellen a törvényes lépések is megtétesse, másodsor, hogy a könyvkereskedelem figyelme felhivassék az ilyen könyvekre.

5. A kongresszusi iroda kísérje figyelemmel az úgynevezett kivonatos, rövidített kiadásokat, amelyek pornografiává süllyesztenek értékes alkotásokat. Mert ha túl is vagyunk azon, hogy Boccacciót vagy Zolát pornografikusoknak mondjuk, megtörténik igen sűrűen, hogy ezeket az irodalmi alkotásokat meghamisítva, megrövidítve a szennyirodalom fokára süllyesztik. Az ilyen könyveknél a 4. pont szerint járjon el az iroda.

6. Minden egyesület bővítse ki alapszabályait a következő ponttal: Cégek, melyek tudatosan a fajtalan irodalomnak terjesztésével foglalkoznak az egyesület keretéből kizárattassanak.*

7. A kongresszusi iroda minden erejével hasson oda, tegye kötelezővé a könyvkereskedői egyesületek minden tagjának, hogy a 16 esztendőn aluli fiatalságnak vagy a népnek semmiféle olyan könyvet ne adjon el, melyről feltételezi, vagy amelyről tudja, hogy az ifjúságra vagy a népre káros hatással lehetnek.

8. Épen azért a kongresszusi iroda az európai összes könyvkereskedelmi szaklapok útján hivatalosan tegye közzé ezeknek a könyveknek a jegyzékét.

9. A kongresszus tagjaira nézve tegye kötelezővé, hogy tagjai semmiféle pornografikus jellegű könyvet kirakatban ne helyezzenek el.

10. Olyan könyvet, mely már okot adott arra, hogy a törvény ítélkezzék felette, még akkor se tegye ki a kirakatba, ha egyébként a törvény felmentette. Szűnjön meg végre az az anomália, hogy egy könyv azzal a felirattal büszkélkedjék a kirakatban, hogy az ügyészség e könyvnek esetleg 36 pontja ellen emelt vádat, de egy irodalmi bizottság véleménye alapján aztán felmentette.

* Az 1918 júliusban megalakult Magyar Könyvkiadók Országos Egyesülete ezt a pontot már bele is vette alapszabályaiba.

Mert ha bizonyos is, hogy az ilyenfajta könyv nem pornográfia, bizonyos az is, hogy büszkélkedni nem kell vele a kirakatban. Én megértem azt, hogy a kiadó ezt a reklám legitim eszközének tartja, megértem azt is, hogy a könyv-árús ennek a reklámnak a felhasználásával terjeszti a könyvet, de a kirakatba ne tétessék.

Ebbe a tíz pontba foglalható össze, amit körülbelül a könyvárús tehet a pornográfiaellenes küzdelemben. Jól tudom azt, hogy ezek nem eléggé radikális intézkedések, de ilyeneket nincs is módunkban tenni. A könyvárús nem lehet sem kezdeményező, sem büntető faktor, csak segítő társa lehet az államhatalomnak, a társadalomnak a pornográfiaellenes akciójában. És én apellálok a könyvkereskedelem tisztességére, becsületére, apellálok arra a hivatásra, amely a könyvkereskedőt a műveltség, a tudás, a haladás zászlóvivőinek a sorába állítja, hogy még a saját érdekeinek rovására is küzdeni fog az emberiség egyik legnemesebb, legemberibb csatájában.

Befejezés.

Érzem, hogy talán túlságosan védelembe vettem a könyvet s hogy érveim csoportosításánál talán nagyon enyhén ítélkeztem a szennyirodalomról. Megengedem, hogy ez így is van, de ne feledkezzenek el tisztelt olvasóim, hogy a könyvárús szólt a könyvárúshoz. És ez legyen mentségem. Magam is elítélem a legteljesebb mértékben a fajtalan irodalmat, még ha könyv formájában jelenik is meg. Elítélem a fajtalan irodalmat, ha újságban kerül a közönség elé, de mint könyvárús, s merem mondani szerénytelenség nélkül, hogy mint lelkes könyvárús, aki szeretettel, odaadással, a könyvhöz való mélységes ragaszkodással űzi mesterségét, sohasem fogom annyira lebecsülni a legbecstelenebb könyvet sem, hogy ne keressek védelmet számára, pusztán azért, mert könyv. Úgy érzem magam, mint a védőügyvéd, aki a rablógyilkos életét is meg akarja menteni, mert ember. És ne feledjük el soha, kedves olvasóim, hogy a műveltségnek, a haladásnak, a kultúrának a terjesztésére a leghatásosabb, a legolcsóbb eszköz a könyv. Ám sujtsuk a legerősebb fegyverekkel a becstelen irodalmat, üldözzük élet-halál harccal a fajtalanságot, de minden könyvárúsniak védenie kell a könyvet, magáért a könyvért.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ÁRA 2.40 FILL.